

УДК 338.487:338.51/53

ФОРМУВАННЯ ЦІНИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ НА ЦУКРОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

ОЛЬГА ЧЕРНИШ,

аспірант приватного вищого навчального закладу "Європейський університет", м. Київ

У статті розглянуто особливості формування цінової політики та складових елементів ціни продукції на цукропереробних підприємствах. Проблема дослідження є актуальною, ураховуючи, що на сьогодні робота підприємств галузі є малоефективною, а вітчизняний цукор певною мірою, неконкурентоспроможним. Дослідження спрямоване на виявлення шляхів підвищення ефективності виробництва та зниження собівартості продукції.

Ключові слова: цінова політика, виробнича собівартість, механізм ціноутворення.

Постановка проблеми. Цукор є стратегічним продовольчим товаром, який також слугує сировиною для підприємств харчової промисловості. Основна частина цукру використовується для внутрішнього споживання, зокрема для продажу населенню, лікєро-горілчаним підприємствам, хлібобулочній та кондитерській промисловості й навіть парфумерній промисловості. Відомо, що із жому та меляси, отриманих після переробки бурякової сировини, одержують особливий колоїдний продукт, із якого в подальшому виробляють спирт, гліцерин, дріжджі, лимонну та глютамінову кислоти, хлористий бетаїн, пектин, клей, сухий корм та ін. Необхідно не забувати, що в перше чергу саме ціни на цукрові буряки є визначальними для ціни на цукор.

Дохідна частина Держбюджету України від цукрової галузі становить близько 13-17 % грошових надходжень, а частка виробленої цукровими заводами товарної продукції у валовому внутрішньому продукті України складає біля 1,3 %. Частка вартості продуктів харчування в структурі сукупних витрат населення України складає близько 60 %. Навіть при таких результатах бачимо критичне становище галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розв'язання проблем розвитку цукрової галузі зробили такі вчені-економісти, як О. М. Марченко [2], М. П. Кравченко, В. О. Штангеєв, С. А. Стасіневич [6; 7], Л. М. Булгакова [1], В. К. Котков [3], І. Б. Дзюмбак та ін. У їх працях розроблено ряд рекомендацій, спрямованих на ефективний розвиток галузі, але розгляд питання формування ціни реалізації продукції на цукропереробних підприємствах не проводився.

Мета роботи - дослідити процес формування ціни реалізації продукції у вітчизняній цукропереробній галузі.

Виклад основного матеріалу. За двовікову історію вітчизняних цукропереробних підприємств на сьогодні маємо наукові кадри селекціонерів, спеціалістів-організаторів виробництва, інженерів і ма-

шинобудівників. Водночас спостерігається зниження технологічного рівня виробництва, фізичне й моральне старіння техніки, недостатнє фінансування на засоби захисту рослин від хвороб і шкідників та ін. Нині цукрова галузь характеризується постійною нестабільністю економічних відносин. Під час збуту цукрових буряків та їхньої заготівлі переробними підприємствами значна частина коренеплодів, що надходить на цукрові заводи для переробки, реалізується не за грошовими розрахунками, а виключно за давальницькими схемами. Це зумовлюється необхідністю економії витрат, недостатністю фінансових ресурсів у цукрових заводів для оплати в повному обсязі заготівель сировини. Через це галузь випадає з поля зору державного регулювання, що в черговий раз переконує в неадекватності механізму цінової політики галузі відповідно до чіткого формування ціни реалізації продукції на цукропереробних підприємствах.

До складу ціни реалізації продукції цукропереробних підприємств входить виробнича собівартість продукції (робіт, послуг), адміністративні витрати, витрати на збут продукції, прибуток та податок на додану вартість.

Виробнича собівартість включає групування за такими статтями:

- 1) сировина та основні матеріали;
- 2) вирахування супутньої продукції;
- 3) допоміжні матеріали на технологічні цілі;
- 4) паливо та енергія на технологічні цілі;
- 5) основна та додаткова заробітна плата;
- 6) відрахування на соціальні заходи;
- 7) витрати на утримання та експлуатацію устаткування;
- 8) загальновиробничі витрати;
- 9) зміна залишків незавершеного виробництва та напівфабрикатів (додається "+" на початок періоду (введення), віднімається "-" на кінець періоду (виведення)).

У цукровій промисловості статті матеріальних витрат "Сировина та основні матеріали" та "Допоміжні

матеріали на технологічні цілі" за своїм складом аналогічні однойменним елементам витрат і включають ту їх частину, яка може бути врахована в собівартість окремих видів продукції прямим шляхом, не вдаючись до непрямих методів розподілу.

У статтю "Сировина та основні матеріали" включається вартість сировини та матеріалів (цукрових буряків, імпортного тростинного цукру-сирцю при виробництві цукру-піску, цукру-піску - при виробництві цукру-рафінаду), купівельних виробів і напівфабрикатів (крихта, цукор після змітання його розсіпів, некондиційний цукор, згущений сироп, які одержані для переробки від інших заводів), що входять до складу виробленої продукції, утворюючи її основу, або є необхідним компонентом для виготовлення продукції.

До статті "Супутня продукція" включається вартість супутньої продукції (жому, меляси, рафінадної патоки), одержаної одночасно з основним (цільовим) продуктом, тобто в єдиному технологічному процесі, яка має самостійну господарську цінність. При цьому супутня продукція не калькулюється, включається до товарної продукції та реалізується за вільними цінами, тому й виручка від її реалізації зменшує витрати на сировину та основні матеріали, віднесені на собівартість продукції. Загалом при промисловій переробці 1 тонни цукрових буряків одержують 560-580 кг жому та 35-40 кг меляси, які зазвичай використовуються для поповнення кормової бази тваринницьких галузей.

До статті "Допоміжні матеріали на технологічні цілі" належать витрати на вапняковий камінь, фільтрувальне полотно, таро-пакувальні матеріали (мішки, нитки, ярлики тощо), а також на інші матеріали - ножі для бурякорізко, кальциновану соду, соляну кислоту, тринатрійфосфат, технічний жир, сірку, формалін тощо.

До статті "Паливо та енергія на технологічні цілі" належать витрати палива в ТЕЦ (котельній) для виробництва теплової енергії на технологічні цілі й у вапняково-газовій печі, витрати палива на виварку випарки та фуговки, витрати на пару, електричну енергію й газ, які одержані зі сторони, а також енергії.

До статті "Основна та додаткова заробітна плата" відносяться витрати на виплату основної та додаткової заробітної плати. Основна заробітна плата обчислюється згідно з прийнятою підприємством системою оплати праці у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок для робітників, зайнятих виробництвом продукції. Частина основної заробітної плати робітників, зайнятих у виробництві відповідної продукції, віднесення якої безпосередньо до собівартості окремих видів продукції ускладнене, включається до собівартості на основі розрахунку (виходячи з обсягу виробництва, переліку робочих місць і норм обслуговування) кошторисної ставки цих витрат на одиницю продукції (вибір, замовлення тощо). Фактична заробітна плата цих робітників включається до собівартості окремих видів продукції та незавершеного виробництва пропорційно до кошторисних ставок. Ці ставки періодично переглядаються в разі зміни обсягу виробництва, технології, тарифних ставок тощо.

У свою чергу, додаткова заробітна плата нараховується за працю понад встановленні норми, за

трудові успіхи та винахідливість і за особливі умови праці. Складовими додаткової заробітної плати є надбавки й доплати до тарифних ставок та посадових окладів; премії робітникам, керівникам, спеціалістам й іншим службовцям за виробничі результати, включаючи премії за економію конкретних видів матеріальних ресурсів; гарантійні й компенсаційні виплати; оплата відпусток; оплата іншого невідпрацьованого часу; інші витрати на оплату праці.

Стаття "Відрахування на соціальні заходи" включає:

- відрахування на обов'язкове державне пенсійне страхування осіб, зайнятих виробництвом продукції;

- відрахування на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням у родині осіб, зайнятих виробництвом продукції;

- відрахування на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття осіб, зайнятих виробництвом продукції;

- відрахування на інше соціальне страхування осіб, зайнятих виробництвом продукції, відповідно до законодавства.

До статті "Витрати на утримання та експлуатацію устаткування" належать:

- 1) витрати на повне відновлення основних виробничих засобів та капітальний ремонт у вигляді амортизаційних відрахувань від вартості виробничого та підйомно-транспортного устаткування, цехового транспорту та інструментів зі складу основних виробничих засобів, інших необоротних матеріальних активів і нематеріальних активів;

- 2) витрати на утримання й експлуатацію виробничого та підйомно-транспортного устаткування, цехового транспорту та інструментів і пристроїв зі складу основних виробничих засобів (технічний огляд, технічне обслуговування);

- 3) витрати на ремонт, що здійснюються для підтримання об'єкта в робочому стані та одержання первинно визначеної суми майбутніх економічних вигод від використання виробничого та підйомно-транспортного устаткування, цехового транспорту та інструментів і пристроїв зі складу основних виробничих засобів;

- 4) сума сплачених орендарем платежів за користування наданими в оперативну оренду основними засобами, іншими необоротними матеріальними активами, нематеріальними активами;

- 5) витрати на утримання цехових транспортних засобів;

- 6) знос малоцінних і швидкозношуваних інструментів та пристроїв (нецільового призначення);

- 7) інші витрати, пов'язані з утриманням та експлуатацією устаткування, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів.

Витрати на утримання й експлуатацію устаткування розподіляються:

- у цукровому виробництві між цукром-піском із буряків і з тростинного цукру-сирцю пропорційно до основної заробітної плати виробничих робітників;

- у цукрорафінадному виробництві між окремими видами продукції (кусковий цукор-рафінад, рафінований цукор-пісок, рідкий цукор та інші) - про-

порційно до основної заробітної плати виробничих робітників, а між окремими видами кускового цукру-рафінаду - пропорційно до маси виробленої продукції;

- у виробництві сушеного жому між окремими його сортами - пропорційно до основної заробітної плати виробничих робітників.

До статті "Загальновиробничі витрати" належать:

1) витрати, пов'язані з управлінням виробництвом:

- на утримання працівників апарату управління виробництвом (цехами, дільницями та ін.);

- на оплату службових відряджень працівників апарату управління виробництвом у межах норм, передбачених законодавством;

- на оплату робіт (послуг) консультаційного та інформаційного характеру, пов'язаних із забезпеченням виробничої діяльності.

2) амортизація основних засобів та інших необоротних матеріальних активів загальновиробничого призначення;

3) амортизація нематеріальних активів загальновиробничого призначення;

4) сума сплачених орендарем платежів за користування наданими в операційну та фінансову оренду основними засобами, іншими необоротними матеріальними активами та нематеріальними активами загальновиробничого призначення;

5) витрати некапітального призначення, пов'язані з удосконаленням технологій та організацією виробництва, поліпшенням якості продукції тощо в ході виробничого процесу;

6) витрати на обслуговування виробничого процесу;

7) витрати на охорону праці;

8) витрати на пожежну і сторожову охорону (включаючи оплату послуг сторонніх підприємств за пожежну та сторожову охорону);

9) плата за використання та обслуговування засобів сигналізації, за надані для виробничих потреб послуги телефонного зв'язку;

10) знос малоцінних і швидкозношуваних предметів загальновиробничого призначення;

11) податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі, безпосередньо пов'язані з виробничим процесом і кількістю продукції, що випускається - плата за землю, податок із власників транспортних засобів та інших самохідних машин та механізмів загальновиробничого призначення; плата за спеціальне використання природних ресурсів (водних), плата за забруднення навколишнього природного середовища тощо;

12) місцеві податки та збори (комунальний податок, збір за право використання місцевої символіки, готельний збір);

13) витрати, пов'язані з утриманням та експлуатацією фондів природоохоронного призначення, що перебувають у власності підприємства (окрім витрат, що відносяться до амортизації): витрати на постійне зберігання, переробку, захоронення або оплату послуг зі зберігання, переробки, захоронення та ліквідації відходів від виробничої діяльності цеху сторонніми організаціями, з очищення стічних вод та ін.;

14) витрати на перевезення працівників виробничих підрозділів до місця роботи й назад у напрям-

ках, що не обслуговуються пасажирським транспортом загального користування, включаючи додаткові витрати на спеціальні маршрути міського пасажирського транспорту, організовані відповідно до угод, укладених із транспортними підприємствами та ін.;

15) платежі зі страхування ризиків цивільної відповідальності, пов'язані з експлуатацією транспортних засобів, що перебувають у складі виробничих фондів загальновиробничого призначення, цехового майна, що пов'язане з виробничою діяльністю;

16) витрати, пов'язані з професійною підготовкою або перепідготовкою за профілем виробництва працівників, що займаються виробничою діяльністю;

17) витрати на опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення та інше утримання виробничих приміщень;

18) компенсація робітникам за використання для потреб виробництва власного інструменту й особистого транспорту;

19) суми вихідної допомоги, передбачені чинним законодавством, працівникам, що займаються виробничою діяльністю;

20) суми матеріальної допомоги (премії, заохочення) працівникам, зайнятим у виробництві продукції (робіт, послуг), які не можна безпосередньо віднести до конкретного об'єкта витрат, працівникам апарату управління цехами, дільницями тощо, а також загальновиробничому персоналу;

21) інші витрати.

До адміністративних витрат належать такі загальногосподарські витрати, що направлені на обслуговування й управління підприємством:

1) витрати, пов'язані з управлінням підприємством;

2) витрати на утримання та обслуговування основних засобів, інших необоротних матеріальних активів загальногосподарського призначення;

3) витрати на обслуговування виробничого процесу;

4) витрати, пов'язані з професійною підготовкою або перепідготовкою працівників апарату управління та іншого загальногосподарського персоналу;

5) податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі (крім податків, зборів та обов'язкових платежів, що включаються у виробничу собівартість продукції (робіт, послуг), встановлених Законом України "Про систему оподаткування");

6) інші витрати загальногосподарського призначення, зокрема виплати на відшкодування заробітку та інших витрат у випадках завданого каліцтва або іншого uszkodження здоров'я працівників апарату управління та іншого загальногосподарського персоналу, виплата звільненим працівникам вихідної допомоги тощо.

До витрат на збут (позавиробничі витрати) належать витрати, пов'язані з реалізацією (збутом) продукції (товарів, робіт, послуг), зокрема:

1) витрати на утримання підрозділів підприємства, що пов'язані зі збутом продукції;

2) витрати на утримання, ремонт та експлуатацію основних засобів, інших необоротних матеріальних та нематеріальних активів, пов'язаних зі збутом продукції;

3) витрати на зберігання, навантаження, розвантаження й пакування продукції;

4) витрати, пов'язані із транспортуванням, перевалкою та страхуванням готової продукції;

5) витрати, пов'язані із забезпеченням правил техніки безпеки та охорони праці;

6) витрати на проведення передпродажних та рекламних заходів та на дослідження ринку (маркетингу) товарів (робіт, послуг), що продаються підприємством;

7) податки та збори, встановлені законодавством України:

- сплата експортного (вивізного) мита та митних зборів;

- єдиний збір, що стягується в пунктах пропуску через державний кордон України при вивезенні вантажу;

- портові збори.

8) інші витрати, пов'язані зі збутом продукції.

Відпускна ціна враховує собівартість виробництва цукру, прибуток (5 %) та ПДВ (20 %).

Висновки

1. Дослідження показало, що цукрова галузь має свої особливості формування цінової політики, інший порядок визначення ціни реалізації продукції, саме тому метою її формування має бути своєчасне, повне та достовірне визначення фактичних витрат, пов'язаних із виробництвом продукції, обчислення фактичної собівартості окремих видів та всієї продукції. Розглянута структура виробничої собівартості та показаний процес формування ціни реалізації продукції на цукропереробних підприємствах. При цьому автор уточнює складові сировини та основних матеріалів, ураховує супутню продукцію та витрати на утримання й експлуатацію устаткування, що надасть змогу ефективніше управляти механізмом цінової політики на цукропереробних підприємствах.

2. Розгляд формування ціни реалізації продукції на цукропереробних підприємствах виходить із положення, що важливою умовою є забезпечення комплексного характеру регулювання, оскільки недооцінка будь-якого з елементів може призвести до викривлень економічних відносин, міжгалузевих

диспропорцій, які, як показує досвід вітчизняної аграрної реформи, неможливо виправити за рахунок саморегулювання ринку.

3. Практична цінність статті полягає в тому, що в ній розглянуто сам процес формування ціни реалізації продукції, її складових та доповнюючих елементів. Результати статті ввійшли до базових методичних рекомендацій для суб'єктів цукрової галузі. Окремі питання статті знайшли практичне застосування в навчальному процесі при викладанні дисциплін "Економічна діагностика", "Економічне обґрунтування господарських рішень", "Економіка підприємства".

ЛІТЕРАТУРА:

1. Булгакова Л. М. Проблеми розвитку і шляхи підвищення конкурентоспроможності українських цукрових заводів / Л. М. Булгакова // Формування ринкових відносин в Україні. - 2006. - № 7 (62). - С. 118-121.

2. Варченко О. М. Удосконалення механізму формування ціни на цукор / О. М. Варченко // Вісник аграрної науки. - 2004. - № 6. - С. 60-64.

3. Котков В. К. Собівартість цукру необхідно зменшувати / В. К. Котков, І. Б. Дзюмбак // Цукор України. - 2006. - № 6. - С. 2-4.

4. Методичні рекомендації з питань планування, обліку та калькуляції собівартості продукції (робіт, послуг) в цукровій промисловості (Український науково-дослідний інститут цукрової промисловості) / [З. М. Ходаковська, В. К. Котков, І. Б. Дзюмбак, В. П. Зінковський]. - К. : УкрНДІЦП, 2002. - 169 с.

5. Приказюк О. Макро- та мікроекономічні аспекти ціноутворення на сільськогосподарську продукцію / О. Приказюк // Підприємництво, господарство і право: науково-практичний, господарсько-правовий журнал. - 2006. - № 2. - С. 150-153.

6. Стасіневич С. А. Особливості формування цін на цукрові буряки в сучасних умовах / С. А. Стасіневич // Вісник аграрної науки. - 2004. - № 6. - С. 65-67.

7. Стасіневич С. А. Перспективи власної пропозиції на ринку цукру України / С. А. Стасіневич // Пропозиція. - 2007. - № 6 (114). - С. 38-41.

O. Chernysh

FORMING OF COST OF REALIZATION OF PRODUCTS ON SUGAR PROCESSING ENTERPRISES

The article considers formation of the prices policy and components of price of products on sugar processing enterprises, giving clarification the articles of production unit cost. The theme of research is actual, that work of enterprises of industry is ineffective today, and our sugar is not the competitive. So, revealing of ways of efficiency of production and cost reduction is important.

Key words: prices policy, sugar processing, pricing.

© О. Черниш

Надійшла до редакції 23.08.2009

№7 (98) жовтень 2009 р.